

A.R.Paşayeva
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
arzipasayeva99@gmail.com

TƏHSİL SİSTEMİNİN İDARƏ OLUNMASINA YENİ YANAŞMALAR

Xülasə

Dissertasiya işi gələcək ibtidai sinif müəllimlərinin hazırlanmasında yeni yanaşmalara, onların təhsil fəaliyyətinə hazırlanmasına, kiçik yaşlı şagirdlərin tərbiyəsi işinə hazırlığın mahiyyətinə, məzmununa və əhəmiyyətinə, psixoloji-pedaqoji xüsusiyyətlərinə, hazırlıq işinin təşkilinə həsr edilmişdir. Gələcək ibtidai sinif müəllimləri kiçik yaşlı şagirdləri tədris prosesində yetişdirməlidir.

Gələcək ibtidai sinif müəlliminin məktəbəqədər təhsilə peşə-pedaqoji hazırlığının gücləndirilməsi həmişə vacibdir. Mövzu da təhlil edilib və mühüm nəticələr əldə edilib.

НОВЫЕ ПОДХОДЫ К УПРАВЛЕНИЮ СИСТЕМОЙ ОБРАЗОВАНИЯ

Резюме

Диссертационная работа посвящена новым подходам к подготовке будущих учителей начальных классов, их подготовке к учебной деятельности, сущности, содержанию и значению подготовки к работе по воспитанию младших школьников, психолого-педагогическим особенностям, организации подготовительной работы будущих учителей начальных классов для воспитания младших школьников в учебном процессе.

Всегда важно активизировать профессионально-педагогическую подготовку будущего учителя начальных классов к школьному обучению. Также была проанализирована тема и получены важные результаты.

NEW APPROACHES TO THE MANAGEMENT OF THE EDUCATIONAL SYSTEM

Summary

Dissertation new approaches to the training of future primary school teachers, their preparation for educational activities, the essence, content and importance of training for the work of educating young schoolchildren, psychological and pedagogical features, the future primary school in the training processis dedicated to the organization of preparatory work for the education of young schoolchildren. It is always important to activate the professional-pedagogical training of the future elementary school teacher for the educational work at school. Important results were also obtained by analyzing the topic.

Açar sözlər: *tərbiyə, təhsil, təlim, ibtidai təhsil, tərbiyəvi fəaliyyət, pedaqoji ustalıq, səriştə, bilik, bacarıq və vərdiş*

Ключевые слова: *воспитание, обучение, начальное образование, учебная деятельность, педагогическое мастерство, компетентность, знание, умение, навык.*

Key words: *education, training, primary education, educational activity, pedagogical mastery, competence, knowledge, skill and habit*

XXI əsrdə elm və texnikanın sürətlə inkişaf etdiyi, insan fəaliyyətinin bütün sahələrində yenilənmələrin baş verdiyi müasir dövrdə pedaqoji elmlər sistemində, idarəetmədə yeni yanaşmalar meydana gəlməkdədir. Problemin pedaqoji, psixoloji və linqvistik aspekti araşdırılmış, kurikulum tələbləri baxımından yeni yanaşmalar, savad təlimi dövrünə dair dərs metodlarının tətbiqi və ibtidai sinif dərslərində tədris zamanı interaktiv üsulların effektivliyi qeyd edilmişdir.

İbtidai sinif müəlliminin şagirdlərin inkişafındakı rolunun müəyyənləşdirilməsi, onların bilik, bacarıq və qabiliyyətlərə yiyələnməsi, gələcək nəslin təhsilinin bünövrəsinin qoyulmasında rolu çox mühüm və əhəmiyyətlidir. Gələcək ibtidai sinif müəllimlərinin elmdə, məktəbdə təlim-tərbiyə işinə peşə-pedaqoji hazırlığının fəallaşdırılması daima mühüm əhəmiyyət daşıyır. Dövrün tələblərinə uyğun olaraq ibtidai sinif müəllimlərinin üzərinə düşən öhdəlik olduqca çətinidir. Müəllimlər təhsil sistemində yeni yanaşmalara uyğunlaşmalıdır. Mövzunun təhlili aparılaraq vacib nəticələr əldə olunmuşdur.

Müasir dünyada sosial-iqtisadi və elmi-texniki inkişafın dinamikası müəllimlərin yeni informasiya texnologiyalarını bilmələrini qabarıq şəkildə aktuallaşdırır. Bu baxımdan müəllimin pedaqoji fəaliyyətinə olan vacib tələblərdən biri informasiya-kommunikasiya texnologiyalarını dərindən mənimsəməsidir. Məlum olduğu kimi müəllim sinifdə hər bir uşaq üçün əlverişli mikromühit və mənəvi-psixoloji ab-hava yaradır, uşağa dostları, müəllimləri, valideynləri ilə ünsiyyətdə yaranan problemləri həll etməyə kömək edir, yaşayış yeri üzrə təhsil müəssisələrində təşkil olunmuş dərnlər, yarışmalar sistemi vasitəsilə şagirdlərin əlavə təhsilə yiyələnməsinə kömək edir.

İbtidai sinif müəllimlərinin kiçikyaşlı məktəblilərin tərbiyəsi işinə hazırlanmasının xüsusiyyətləri və əhəmiyyəti müəyyən edilir, məktəb təcrübəsi araşdırılır. Gələcək ibtidai sinif müəlliminin kiçikyaşlı məktəblilərin tərbiyəsi işinə hazırlanması prosesinin modelləşdirilməsi, gələcək ibtidai sinif müəlliminin kiçikyaşlı məktəblilərin tərbiyəsi işinə hazırlanması sisteminin yaradılmasının konseptual əsasları mövzunun əsasını təşkil edir.

Son illər müəllim hazırlığında aparılan islahatlar çərçivəsində bakalavr pilləsində ibtidai sinif müəllimlərinin hazırlanması üçün yeni kurikulum tərtib edilmiş və respublikamızın üç ali pedaqoji təhsil müəssisəsində eksperiment şəklində tətbiqinə başlanılmışdır. Yeni kurikulumda praktik müəllim hazırlığını təmin edən fənlərin sayı artırılmış, müəllim hazırlığına yeni yanaşmaları əks etdirən “Təhsilin əsasları” adı altında fənnin tədrisi planlaşdırılmışdır.

Təhsil sistemi cəmiyyətin intellektual potensialının artırılmasının əsas mənbəyidir. Bu sistemdə əsas mövqeyi müəllim tutur. Təlimin uğuru birbaşa müəllimin şəxsiyyətindən, elmi-mədəni hazırlığından və peşə kompetensiyasından asılıdır. Ona görə də müasir dövrdə ali təhsil müəssisələrində gələcək ibtidai sinif müəllimlərinin hazırlığına ciddi diqqət yetirilir. Həmçinin, ibtidai sinif müəllimi ixtisasını seçən I kurs tələbələrinin peşəyə yararlılığının və müəllimlik peşəsinə münasibətinin öyrənilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Gələcək ibtidai sinif müəllimlərində peşə kompetensiyalarının və onun meyarlarının öyrədilməsində müəllimlik ixtisasına giriş, pedaqogika, ibtidai təhsilin pedaqogikası fənlərinin yeri və rolu qeyd olunur.

Gələcək ibtidai sinif müəllimləri pedaqoji fəaliyyətə hazırlıq zamanı bütün tərbiyəvi fəaliyyəti öyrənməli, hər bir şagirdin xüsusiyyətlərini, həyat tərzini, mənəvi dəyərlərini, adət-ənənələrini, valideyn-övlad münasibətlərini dərinliyini anlamağı bacarmalı və buna əməl etməlidir. Bu hal ibtidai sinif müəlliminin tərbiyəvi fəaliyyətə hazırlanmasında əsas amillərdəndir.

Müəllimin pedaqoji fəaliyyəti olduqca mürəkkəb texnoloji proseslərin həyata keçirilməsi ilə əks olunur. Bu proseslərin zənginliyi pedaqoji prosesin tamlığına və bütövlüyünə gətirib çıxarır ki, bu da ayrı-ayrı müəllimlərin peşəkarlığının fərdi və fərqli cəhətləri kimi özünü göstərir. Müəllimin pedaqoji peşə mədəniyyəti müəllimin yaradıcı fəaliyyəti ilə sıx surətdə əlaqədardır. İbtidai sinif müəllimlərinin pedaqoji hazırlığı ona görə də çox çətin prosesdir.

Müəllim pedaqoji fəaliyyətə yaradıcılıqla yanaşdıqda, ona yaradıcı münasibət bəslədikdə bunlar həm onun peşə funksiyasının reallaşmasında, həm də müxtəlif texnoloji əməliyyatların yerinə yetirilməsində yüksək nəticələrə səbəb olur, pedaqoji fəaliyyət dəyər səviyyəsinə yüksəlir. Yaradıcı axtarışların nəticəsi olan texnoloji yeniliklər pedaqoji fəaliyyəti daha da məzmunlu və məqsədyönlü edir.

Pedaqoji fəaliyyətin səmərəliliyini, eyni zamanda, şəxsiyyətyönümlülüyünü və nəticəyönümlülüyünü təmin edən əsas amillərdən biri də bu keyfiyyətlərin tərbiyə olunması və inkişaf edərək gənc nəsle ötürülməsidir. Müəllim peşəsini daha nüfuzlu, müəllim əməyini daha məzmunlu və daha səmərəli edən əsas amil müəllimin peşəkar olması və səriştəliliyidir.

İbtidai təhsilin prioritet istiqaməti və ibtidai təhsildə pedaqoji prosesin məqsədi, eyni zamanda pedaqoji proses və onun təşkilində sinif müəlliminin rolu və mövqeyi mühüm rol oynayır. İbtidai təhsildə tətbiq olunan innovativ texnologiyaların təlimin keyfiyyətinə təsiri özünü göstərməkdədir. İbtidai təhsilin müasir dövrdə məzmununu təşkil edən prosessual bacarıqlar və ibtidai sinif müəllimlərindən tələb olunan peşə keyfiyyətlərin kompleksi, ümumi mədəniyyətin yüksək səviyyəsi, onun psixoloji-pedaqoji və metdoiki səriştəliyi mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Təlim psixologiyası pedaqoji psixologiyanın ən mühüm, vacib və başlıca sahələrindən birini təşkil edir. Hazırda təhsil, məktəb və müəllimin qarşısında duran mühüm vəzifələrin həyata keçirilməsində təlim psixologiyası istiqamətində həyata keçirilən işlərin nəticələri həlledici əhəmiyyətə malikdir. İnkişaf etməkdə olan bəşəriyyətə elmlər haqqında dərin, ətraflı və möhkəm biliklər vermək, həmin biliklərdən istifadə edə bilmək, eyni zamanda bu qazanılmış bilikləri təcrübəyə tətbiq etmək bacarığının yaradılması müasir dövrün ən ciddi tələbləri kimi qarşıda dayanır.

XIX əsrin sonu XX əsrin əvvəllərindən etibarən təlim və təhsil sahəsində innovativ inkişaf meyilləri gücləndikcə, qiymətləndirmə istiqamətində də yeni fikirlər, cəlbədicə ideyalar ortaya çıxmağa başlamışdır. Təhsilin keyfiyyətini düzgün təşkil olunmasında vacib amil sayılan qiymətləndirmənin mexanizmini düzgün başa düşmək üçün qiymətləndirmə və monitoring anlayışlarının mahiyyətini düzgün mənimsəmək lazımdır.

İbtidai sinif müəllimlərinin təlim-təhsil fəaliyyəti onun başlıca vəzifəsinin, yəni təhsilvericə vəzifəsinin reallaşdırılmasından ibarətdir. Bu fəaliyyət gənc nəslin bəşəriyyətin min illər boyu toplamış olduğu maddi və mənəvi dəyərlərə yiyələnməsi məqsədilə təşkil edilən, həyata keçirilən xüsusi fəaliyyət və idrak prosesidir. Bu prosesin nəticəsində böyüyən nəsil elmi biliklər sisteminə, həyati bacarıq və vərdislərə, davranış mədəniyyətinə, müxtəlif fəaliyyət növlərinə yiyələnir və böyük həyata hazırlanırlar. Ona görə də şagirdlərin şəxsiyyət kimi yetişməsində ibtidai sinif müəllimləri bünövrə rolunu oynayır.

Bu işin əsas mahiyyəti müəllimin şəxsiyyətində, onun mövqeyində, fəaliyyətini yüksək professional səviyyədə idarə etmək qabiliyyətindədir. Bundan ötrü isə müəllim pedaqoji fəaliyyətdən baş çıxarmalı, onun məqsədini, vasitələrini, obyektini, subyektini yaxşı bilməlidir, ənənəvi təhsil və yeni təhsil yanaşmaları, ibtidai sinif müəllimi hazırlığının məzmununu, səriştəli sinif müəllimi hazırlığına konseptual yanaşmaları diqqət önündə saxlamalı, bu işə yaradıcı yanaşmalı və şagirdin maraqlarını nəzərə almalıdır. Müəllimin işinin məqsədi cəmiyyət tərəfindən müəyyən olunur. Təhsildə yeni yanaşmalar olduqca və inkişaf etdikcə müəllimlər də bu inkişafa uyğunlaşmalıdır.

Ədəbiyyat

1. A.Mehrabov, İ.Cavadov. Ümumtəhsil məktəblərində monitoring və qiymətləndirmə. Bakı, "Mütərcim"
2. Azərbaycan Respublikası ümumtəhsil sistemində Qiymətləndirmə konsepsiyasının təsdiq edilməsi haqqında. 13 yanvar 2009-cu il tarixli 9 nömrəli qərar.
3. <https://aztehsil.com/news/5140-agirdlrd-mntiqi-tfkkrn-inkiaf-mntq.html>
4. İ. Cavadov. Təhsildə monitoring sisteminə dair. Kurikulum. Bakı, 2008, №3
5. M.Mərdanov, R.Ağamalyev, A.Mehrabov, T.Qardaşov. Təhsil sistemində monitoring və qiymətləndirmə. Bakı, "Çaşıoğlu" 2003
6. M.Mərdanov. Qiymətləndirmə. www.edu.gov.az
7. R.Məmmədzadə. Təhsildə keyfiyyət aparıcı istiqamətlərdən biri kimi. Bakı 2010. "Müəllim nəşriyyatı"